

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему **«ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СМИСЛОЖИТТЄВИХ
ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ»**

Виконала здобувач вищої освіти
групи пс22м заочного відділення
спеціальність 053 Психологія
ОП Психологія. Практична психологія
Комісарова Лілія Миколаївна

Керівник: к.психол.наук, доцент
Фалько Наталя Миколаївна

Рецензент: д.психол.н., професор
Волошина Валентина Віталіївна

Запоріжжя– 2023 року

АНОТАЦІЯ

Комісарова Лілія Миколаївна. Психологічні детермінанти смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців в умовах невизначеності

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу чинники та особливостей розвитку смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців в умовах невизначеності. Смисложиттєві орієнтації, зі свого боку, постають засобом реалізації цінностей, коли вони набувають особистісного сенсу. При цьому смисложиттєві орієнтації відображають спрямованість соціальної активності особистості і виявляються насамперед у мотивах її діяльності. Вивчення проблеми трансформації смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців в умовах впливу стресогенних життєвих факторів пов'язане із необхідністю вивчення становлення його як суб'єкта діяльності, а також вивчення його професійного становлення через осмислення свого життя. Дослідження професійного становлення у взаємозв'язку з свідомістю життєвих цілей актуально нині, як і теоретичному, і у практико орієнтованому дискурсі.

В даній роботі проведено теоретико-методологічне обґрунтування та визначення сутності поняття «смисложиттєві орієнтації особистості майбутнього фахівця», обґрунтовано значення та роль смисложиттєвих у становленні особистості, емпірично визначено психологічні детермінанти та механізми формування смисложиттєвих орієнтацій майбутнього фахівця в умовах викликів та змін. Як рекомендації з управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій та професійної спрямованості здобувачів, ми визначили: формування мотивації вчення, розвиток волі, духовний розвиток, розвиток самостійності, формування навичок цілепокладання, формування ціннісних орієнтацій, розвиток рефлексивності, формування власної картини світу, розвиток здатності до прогнозування, професійне проектування та візуалізація майбутнього.

ANNOTATION

Komissarova Liliya. Psychological determinants of meaningful life orientations of future professionals in conditions of uncertainty

The qualification work is devoted to the analysis of the factors and features of the development of meaningful life orientations of future professionals under conditions of uncertainty. Meaningful life orientations, for their part, become a means of realizing values when they acquire personal meaning. At the same time, meaningful life orientations reflect the orientation of the social activity of the individual and are manifested primarily in the motives of his activity. The study of the problem of the transformation of life orientations of future specialists under the influence of stressful life factors is connected with the need to study his formation as a subject of activity, as well as the study of his professional formation through the understanding of his life. The study of professional development in relation to the consciousness of life goals is relevant today, both in theoretical and in practice-oriented discourse.

In this work, a theoretical and methodological justification and definition of the essence of the concept of "meaningful life orientations of the personality of the future specialist" was carried out, the meaning and role of meaningful life in the formation of the personality was substantiated, psychological determinants and mechanisms of the formation of meaningful life orientations of the future specialist were empirically determined in the conditions of challenges and changes. As recommendations for managing the process of formation of meaningful life orientations and professional orientation of applicants, we identified: formation of learning motivation, development of will, spiritual development, development of independence, formation of goal-setting skills, formation of value orientations, development of reflexivity, formation of one's own picture of the world, development of the ability to forecast, professional design and visualization of the future.

РЕФЕРАТ

на тему: **«Психологічні детермінанти смисложиттєвих орієнтацій
майбутніх фахівців в умовах невизначеності»**

здобувачки вищої освіти ПС22М групи заочного відділення
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького спеціальності 053 Психологія **Комісарової Лілії
Миколаївни**

Науковий керівник – к.психол.н., доцент кафедри психології Фалько
Наталя Миколаївна

Рік виконання дипломної роботи - 2023 р.

Місце виконання - Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

Актуальність теми дослідження. Сучасне українське суспільство проходить стадії динамічної реформації за умов системної кризи. Сучасна ситуація розвитку багато в чому характеризується суперечливістю та складністю соціально-економічних, політичних, культурних процесів. Соціокультурні реалії ХХІ ст. характеризуються такими ознаками: транзитивний характер суспільства (перманентність переходу від одного етапу розвитку до наступного, ймовірнісні моделі розвитку, відкритість та здатність до самоорганізації суспільства); глобальна інформатизація усіх сфер життєдіяльності, насиченість та надлишковість інформаційного простору, необхідність подолання інформаційного шуму; зростання когнітивної складової процесів індивідуального та суспільного розвитку; посилення тенденцій міждисциплінарної та трансдисциплінарної інтеграції знання. Особливого значення в системі трансформації людського буття у сьогоденні набувають стресові фактори. Пролонговані впливи стресогенних чинників, пов'язаних з пандемією Covid-19, вимушеною соціальною ізоляцією, військовим станом та постійною загрозою життя в умовах повномасштабного вторгнення, змінили вектори ціннісних та смисложиттєвих орієнтацій населення України. Актуалізація вибору

життєвого шляху особистості значною мірою визначається процесом становлення її смисложиттєвої сфери. Від системи прийнятих і реалізованих у житті цінностей залежить спрямованість особистості, її дії, поведінка, вчинки та загальна траєкторія життєвого й професійного шляху. Виникаючи і розвиваючись, смисложиттєві орієнтації мають особливості, пов'язані з віком суб'єкта, умовами його життєдіяльності, формування особистості, професійного становлення. Суспільство, в якому ми живемо, весь час розвивається та змінюється. Сучасний світовий освітній простір постійно поповнюється новим змістом знань, новими кваліфікаційними ознаками. Виникають нові сфери відносин, які детермінують впровадження інноваційних методів підготовки майбутнього фахівця «нового формату». Відповідно важливим постало питання аналізу особливостей смисложиттєвих орієнтації майбутніх конкурентоспроможних фахівців, здатних до індивідуального осмислення соціально-нормативних, особистісних, професійних цінностей та до ефективного професійного самоздійнення в кризових умовах. Смисложиттєва сфера займає провідне місце у становленні особистості, у її прагненнях до самовдосконалення, самореалізації, самоздійснення і включає ціннісні орієнтації, ціннісні відношення і систему особистісних сенсів. Ця проблема привертає сьогодні увагу значної кількості дослідників саме тому, що у сучасних кризових, ризикових умовах існування суспільства та виконання професійних завдань різними фахівцями відбулася значна переоцінка цінностей минулого, а пошук і вибір нових цінностей знаходиться на стадії трансформації. Цінності як психологічна категорія активно досліджуються вченими і визначаються як одна з форм відносин між суб'єктом та об'єктом (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Б. Братусь, І. Дударенко, Н. Жигайло, Л. Карамушка, З. Карпенко, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. Москаленко, В. Панок, С. Рубінштейн, М. Савчин, Т. Титаренко, В. Ядов та ін.). Смисложиттєві орієнтації, зі свого боку, постають засобом реалізації цінностей, коли вони набувають особистісного сенсу. При цьому смисложиттєві орієнтації відображають спрямованість соціальної

активності особистості і виявляються насамперед у мотивах її діяльності. У гуманістичній парадигмі психології проблемі ціннісних орієнтацій присвячені праці А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, що відображають мотиваційно-потребні та смисложиттєві вектори.

Наразі залишається недостатньо освітленим зв'язок смисложиттєвих орієнтацій з різними аспектами професійної спрямованості. Особливо дискусійним і мало вивченим є питання про те, що є необхідною умовою набуття сенсу життя у майбутніх фахівців (соціономічного профілю) у процесі професійного становлення. Вивчення проблеми трансформації смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців в умовах впливу стресогенних життєвих факторів пов'язане із необхідністю вивчення становлення його як суб'єкта діяльності, а також вивчення його професійного становлення через осмислення свого життя. Дослідження професійного становлення у взаємозв'язку з свідомістю життєвих цілей актуально нині, як і теоретичному, і у практико орієнтованому дискурсі.

Об'єкт дослідження: ціннісно-смилова сфера майбутнього фахівця.

Предмет дослідження: психологічні детермінанти становлення смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців в умовах невизначеності.

Мета дослідження - теоретико-методологічне обґрунтування та визначення сутності поняття «смисложиттєві орієнтації особистості майбутнього фахівця», їх значення та роль у становленні особистості, емпіричне визначення психологічних детермінант та механізмів формування смисложиттєвих орієнтацій майбутнього фахівця в умовах викликів та змін.

Відповідно до мети маємо наступні **завдання:**

1. Провести теоретико-методологічний аналіз поняття «смисложиттєві орієнтації» та визначити психологічну структуру смисложиттєвих орієнтацій особистості.
2. Вивчити особливості формування смисложиттєвих орієнтацій у майбутніх фахівців в умовах невизначеності.

3. Емпірично вивчити психологічні детермінанти та особливості прояву смисложиттєвих орієнтацій у майбутніх фахівців в умовах викликів та змін.

4. Створити та апробувати програмну модель управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців.

5. Проаналізувати ефективність реалізації програми управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети відповідно до логіки дослідження на різних його етапах був використаний комплекс взаємодоповнюваних дослідницьких методів:

- теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, узагальнення з метою з'ясування сутності, чинників та структури смисложиттєвих орієнтацій особистості в умовах викликів і змін; моделювання і обґрунтування умов впровадження модель управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців;

- емпіричні: спостереження, анкетування, опитування для визначення особливостей становлення ціннісно-сислової сфери особистості майбутніх фахівців у процесі навчання у ЗВО, психодіагностичні методики для дослідження психологічних особливостей, механізмів прояву смисложиттєвих орієнтації майбутнього фахівця; програма тренінгу управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців.

- статистичні: математичні методи обробки і статистичного аналізу одержаних даних використовувалися для перевірки достовірності результатів дослідження.

Методичний інструментарій експериментальної роботи включає такі методики: «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), «Тест смисложиттєвих орієнтацій» Д. Леонтєва, Методика вивчення професійної спрямованості (Дж.Холланд, модифікація та адаптація А. Азбель)

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького. У дослідженні прийняли участь здобувачі спеціальності 053 Психологія, загальна кількість – 50 осіб. Вибірка рандомізована, створена стратифікаційним методом.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* розроблено та обґрунтовано модель управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців; визначено психологічні детермінанти смисложиттєвої орієнтації майбутнього фахівця в умовах невизначеності; *обґрунтовано* принципи і механізми становлення смисложиттєвих орієнтацій майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки в умовах ЗВО; *розроблено* програму становлення смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців; *удосконалено* форми та методи психолого-педагогічного забезпечення управління процесом формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про сутнісні характеристики концептів «цінність», «сенси», «смисложиттєві орієнтації особистості», «професійна спрямованість».

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що: на засадах системного, діяльнісного, суб'єктного, синергетичного, феноменологічного методологічних підходів здійснено цілісний системний аналіз феномена смисложиттєвих особистості майбутнього фахівця, встановлено взаємозв'язок смисложиттєвих орієнтацій та професійної спрямованості майбутнього фахівця.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що отримані теоретико-емпіричні результати можуть бути використані для: проведення діагностики смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців різного профілю; прогнозування особистісного та професійного розвитку майбутніх фахівців у контексті становлення їхньої ціннісно-сміслової сфери; розробки та імплементації програм комплексного та системного психологічного супроводу становлення смисложиттєвих орієнтацій здобувачів вищої освіти на різних етапах професіогенезу.

Проведений комплексний аналіз даної проблеми, а також емпіричне дослідження дозволило зробити такі **висновки**:

Проблема формування смисложиттєвих орієнтацій є однією з актуальних психолого-педагогічних проблем, пов'язана з пошуком відповідей на питання про сутність сенсу життя, ціннісних орієнтацій, смислоутворення. Виникаючи і розвиваючись, сенсожиттєві орієнтації мають особливості, пов'язані з віком суб'єкта, умовами його життєдіяльності, формування особистості, професійного становлення.

Проведений аналіз стану проблеми смисложиттєвих орієнтацій дозволив уточнити поняття: «сенси життя» – це базова мотиваційна тенденція особистості, спрямована усвідомлення сутності власного «Я», місця у житті, життєвого призначення. Сенсожиттєві орієнтації (СЖО) прийнято розуміти як спосіб конструювання людиною свого життя з властивою йому системою цінностей, смислів, цілей.

В основі структури сенсу життя лежить ієрархія «великих» та «малих» смислів. Особливості «структурної ієрархії» зумовлюють як формально-динамічну, але багато в чому і змістовну характеристику цього феномена. Д. Леонтьєв називає шість видів смислових структур, які тісно пов'язані між собою: особистісний зміст, смисловий конструкт, смислову установку, смислову диспозицію, мотив та особистісну цінність. У контексті нашого дослідження ми визначили взаємопов'язані та взаємозумовлені структурні компоненти: когнітивний, рефлексивний, поведінковий. Це дозволило нам виявити три блоки у досліджуваній моделі: інформаційний, аналітичний та практичний.

За результатами методики Д. Леонтьєва «Тест смисложиттєвих орієнтацій» ми констатували, що загальний показник свідомості життя студентів 1 та 4 курсів різняться.

Було ухвалено рішення про формування сенсожиттєвих орієнтацій студентів 1 курсу. Програма формування сенсожиттєвих орієнтацій ґрунтується на комплексі психокорекційних та інформаційних технологій,

які сприяють створенню середовища творчої діяльності, комфортного психологічного стану для саморозвитку студента, формуванню когнітивного, рефлексивного та поведінкового компонентів СЖО.

За результатами формуючого експерименту можна зробити висновок про позитивну динаміку компонентів СЖО студентів 1 курсу. За методикою «Тест СЖО» Д. А. Леонтьєва, ми можемо констатувати позитивну зміну загального рівня свідомості життя у студентів 1 курсу.

В результаті проведення дослідження були вивчені змістовні характеристики досліджуваних компонентів професійної спрямованості та сенсожиттєвих орієнтацій. Аналіз даних методики діагностики професійної спрямованості особистості показав, що серед респондентів лише 32% піддослідних мають соціальний тип професійної спрямованості, який є провідним у професії психолога.

В результаті застосування методу рангової кореляції Ч. Спірмена на рівні значущості 0.01 встановлено достовірно значущий позитивний кореляційний зв'язок між інтегральним показником свідомості життя та професійною спрямованістю студентів-психологів ($r=0,768$). На рівні значущості 0.01 встановлено достовірно значущий позитивний кореляційний зв'язок між показником за шкалою «мети в житті» та професійною спрямованістю студентів-психологів ($r=0,686$). Отримані дані свідчать про те, що професійна спрямованість здобувача виявлятиметься в діяльності за умови осмисленого ставлення до неї в контексті цілісного сприйняття особистого життя та себе як суб'єкта цієї діяльності. Тобто здобувачі, які обрали майбутню спеціальність з урахуванням провідної професійної спрямованості, мають високий рівень свідомості життя.

Як рекомендації з управління процесом формування сенсожиттєвих орієнтацій та професійної спрямованості здобувачів, ми визначили: формування мотивації вчення, розвиток волі, духовний розвиток, розвиток самостійності, формування навичок мети мети, формування ціннісних орієнтацій, розвиток рефлексивності, формування власної картини світу,

розвиток здатності до прогнозування, професійне проектування та візуалізація майбутнього.

Рік виконання дипломної роботи - 2023 р.

Місце виконання - Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Дипломна робота містить 80 сторінок тексту, список літератури з 60 найменувань.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	6
1.1. Сутнісна характеристика смисложиттєвих орієнтацій у психологічній науці.....	6
1.2. Науково-психологічні передумови формування смисложиттєвих орієнтацій у майбутніх психологів	20
1.3. Психологічні особливості смисложиттєвих орієнтація у майбутніх психологів в умовах криз та невизначеності.....	35
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	41
2.1. Інструментарій і процедура дослідження.....	41
2.2. Аналіз результатів дослідження констатуючого дослідження	46
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	56
3.1. Психологічні умови та програма формування смисложиттєвих орієнтацій у майбутніх психологів.....	56
3.2. Аналіз результатів формувального експерименту	68
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	81

Ім'я користувача:
Анастасія Сухомлінова

ID перевірки:
1015926537

Дата перевірки:
27.10.2023 18:29:23 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
27.10.2023 18:33:05 EET

ID користувача:
100012861

Назва документа: Комісарова Л.М.

Кількість сторінок: 74 Кількість слів: 11960 Кількість символів: 99404 Розмір файлу: 135.36 KB ID файлу: 1015596819

20.4% Схожість

Найбільша схожість: 1.3% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1015540632)

19% Джерела з Інтернету

996

.....Сторінка 63.....

1.4% Джерела з Бібліотеки

4

.....Сторінка 67.....

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел